

ІННОВАЦІЙНА АКТИВНІСТЬ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Череп О.Г., к.е.н., доцент, Чеберко Л.В.

Запорізький національний університет
Україна, 69600, м. Запоріжжя, вул. Жуковського, 66
cherep2508@gmail.com, sofya.kamenskaya.98@mail.ru

Виділено екстенсивний, інтенсивний та інноваційний напрями розвитку організації. Встановлено переваги інноваційного типу розвитку підприємств. Виокремлено особливості інноваційного процесу аграрних підприємств. Зазначено особливості інвестиційної діяльності сільськогосподарських підприємств. Досліджено тенденції інвестиційної привабливості окремих регіонів України для іноземних інвесторів. Визначено чинники, які впливають на формування інвестиційної привабливості сільськогосподарських виробництв різних регіонів України. Визначено потенційні можливості підвищення інвестиційної привабливості сільськогосподарських підприємств за регіонами України. Встановлено, що потенційні можливості підвищення інвестиційної привабливості сільськогосподарських підприємств у багатьох регіонах України використовують недостатньою мірою. Досліджено рейтинг регіонів України за рівнем інвестиційної привабливості сільського господарства за 2015 рік. Визначено групи підприємств за рівнем інноваційної активності та охарактеризовано 4 групи таких підприємств. Виділено види інновацій в аграрному секторі економіки та розподілено аграрні підприємства України за рівнем інноваційної активності. Зазначено, що особлива роль у посиленні інноваційної активності в аграрній сфері належить державі. Охарактеризовано напрями, що формують інноваційний потенціал, в рамках кожного виду інновацій в аграрному секторі. Визначено етапи інноваційного процесу. Виділено пріоритетні напрями інноваційного розвитку у сфері аграрного виробництва. Зазначено, що в Україні вже створено правове поле для здійснення інноваційної діяльності – Закони України «Про інноваційну діяльність», «Про інвестиційну діяльність», «Про наукову і науково-технічну експертизу» та інші акти. Виділено регулятивний, економічний та організаційний механізми стимулювання інноваційного розвитку підприємств аграрного сектора. Виокремлено інструменти стимулювання інноваційного розвитку. Запропоновано пріоритетні завдання фінансового забезпечення інноваційного розвитку аграрної сфери.

Ключові слова: інновації, агроінновації, розвиток агропромислового комплексу, інноваційний розвиток, сільське господарство, інноваційна діяльність у сільському господарстві, сільськогосподарське підприємство, інноваційна активність.

ИННОВАЦИОННАЯ АКТИВНОСТЬ АГРАРНЫХ ПРЕДПРИЯТИЙ

Череп А.Г., к.э.н., доцент, Чеберко Л.В.

Запорожский национальный университет
Украина, 69600, г. Запорожье, ул. Жуковского, 66

Выделены экстенсивное, интенсивное и инновационное направления развития организации. Установлены преимущества инновационного типа развития предприятий. Выделены особенности инновационного процесса аграрных предприятий. Указаны особенности инвестиционной деятельности сельскохозяйственных предприятий. Исследованы тенденции инвестиционной привлекательности отдельных регионов Украины для иностранных инвесторов. Определены факторы, влияющие на формирование инвестиционной привлекательности сельскохозяйственных производств разных регионов Украины. Определены потенциальные возможности повышения инвестиционной привлекательности сельскохозяйственных предприятий по регионам Украины. Установлено, что потенциальные возможности повышения инвестиционной привлекательности сельскохозяйственных предприятий во многих регионах Украины используют в недостаточной степени. Исследован рейтинг регионов Украины по уровню инвестиционной привлекательности сельского хозяйства за 2015 год. Определены группы предприятий по уровню инновационной активности и охарактеризованы 4 группы таких предприятий. Выделены виды инноваций в аграрном секторе экономики и распределены аграрные предприятия Украины по уровню инновационной активности. Отмечено, что особая роль в усилении инновационной активности в аграрной сфере принадлежит государству. Охарактеризованы направления, которые формируют инновационный потенциал, в рамках каждого вида инноваций в аграрном секторе. Определены этапы инновационного процесса. Выделены приоритетные направления инновационного развития в сфере аграрного производства. Отмечено, что в Украине уже создано правовое поле для осуществления инновационной деятельности – Законы Украины «Об инновационной деятельности», «Об инвестиционной деятельности», «О научной и научно-технической экспертизе» и другие акты. Выделены регулятивный, экономический и организационный механизмы стимулирования инновационного развития предприятий аграрного сектора. Выделены инструменты стимулирования инновационного развития. Предложены приоритетные задачи финансового обеспечения инновационного развития аграрной сферы.

Ключевые слова: инновации, агроинновации, развитие агропромышленного комплекса, инновационное развитие, сельское хозяйство, инновационная деятельность в сельском хозяйстве, сельскохозяйственное предприятие, инновационная активность.

INNOVATIVE ACTIVITY OF AGRICULTURAL ENTERPRISES

Cherep O.H., Ph.D. in Economics, associate professor, Cheberko L.V.

*Zaporizhzhya National University
Ukraine, 69600, Zaporizhzhya, Zhukovsky str., 66*

In the article extensive, intensive and innovative directions of development of the organization were highlighted. There were determined the advantages of innovative type of enterprises. The features of the innovation process of agricultural enterprises were marked out. There were pointed out the features of the investment activity of agricultural enterprises. We analyzed the trends of investment attractiveness of individual regions of Ukraine for foreign investors. The factors influencing the formation of investment attractiveness of the agricultural production were determined in different regions of Ukraine. We identified potential opportunities to increase investment attractiveness of the agricultural enterprises in regions of Ukraine. It is ascertained that potential possibilities of increase of investment attractiveness of agricultural enterprises in many regions of Ukraine are used insufficiently. It was investigated the rating of Ukrainian regions in the level of investment attractiveness of the 2015 agricultural year. We marked out the groups of companies on the level of innovation activity and characterized into 4 groups of such enterprises. Obtained kinds of innovation in the agricultural sector and agricultural enterprises of Ukraine are distributed by the level of innovation activity. There were pointed out that the state has a special role in strengthening of innovative activity in agriculture. There were characterized the directions that form the innovative potential within each type of innovation in the agricultural sector. The stages of the innovation process were found out. We highlighted priority directions of innovative development in agricultural production. It is specified that in Ukraine the legal field for realization of innovative activity is already created – the Laws of Ukraine «On innovative activity», «About investment activity», «About scientific and scientific and technical examination» and other acts. There were highlighted the regulative, economic and organizational mechanisms and kinds to stimulate innovative development of enterprises and proposed priorities for financial support of innovative development of the agrarian sector.

Key words: innovation, agroinnovations, development of agroindustrial complex, innovative development, agriculture, innovation activity in agriculture, agricultural enterprise, innovation activity.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Сьогодні надзвичайно актуальним напрямом розвитку аграрних підприємств є впровадження інновацій. Завдяки інноваційній діяльності відбувається модернізація техніки та технології виробництва. За рахунок цього знижуються виробничі витрати, підвищується якість та конкурентоспроможність продукції, що сприяє економічному зростанню на якісно новій основі. Саме тому доцільно досліджувати особливості інноваційної діяльності в аграрному секторі.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Інновації є важливим чинником економічного розвитку. Уперше проблеми інновацій розглянули Й. А. Шумпетер [1, с. 17] та Б. Санто [2, с. 14], а потім – науковці Ф. Ніксон [3, с. 11] та О. В. Крисальний [4, с. 87].

Й. Шумпетер трактує інновацію як нову науково-організаційну комбінацію виробничих чинників, створену в результаті підприємницької діяльності, а також як нову функцію виробництва [1, с. 17]. Б. Санто вважає, що інновація приводить до створення кращих за своїми якостями виробів і технологій та дає прибуток, її поява на ринку може принести додатковий дохід [2, с. 14]. О. В. Крисальний стверджує, що інновація закінчує свій розвиток після широкого використання у виробництві за умови окупності витрат на її одержання [4, с. 87].

Проблеми розвитку інноваційно-інвестиційної діяльності сільськогосподарських підприємств відобразили у своїх працях вчені-економісти: М. Ф. Бабієнко, Є. А. Бузовський, О. І. Гойчук, М. М. Кулаєць, П. А. Лайко, П. М. Музика [4], В. Г. Андрійчук [5] та ін.

Проте, незважаючи на велику кількість досліджень і публікацій, слід зазначити, що питання, пов'язані з проблемами інноваційного розвитку, потребують подальших досліджень. Тому тема статті є досить актуальною.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ

Мета статті полягає в дослідженні економічної сутності інновацій, особливостей їх застосування в АПК, визначенні ступеня інноваційної активності аграрних підприємств і ролі інновацій в аграрному секторі.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Інноваційна діяльність у загальному розумінні – це системний вид діяльності, спрямований на створення і реалізацію в суспільну практику інновацій. У Законі України «Про інноваційну діяльність» зазначено, що інноваційна діяльність – це діяльність, спрямована на використання і комерціалізацію результатів наукових досліджень та розробок і зумовлює випуск на ринок нових конкурентоздатних товарів та послуг [6].

Виділяють екстенсивний, інтенсивний та інноваційний напрями розвитку організації. Інноваційний тип розвитку – економічне зростання, що базується на постійних і систематичних нововведеннях, які спрямовані на суттєве поліпшення всіх аспектів діяльності господарської системи, створення інноваційних товарів і формування конкурентних переваг [7, с. 58].

До основних переваг інноваційного типу розвитку відносяться:

- інноваційний товар здатний підвищити конкурентоспроможність та економічну стійкість підприємства;
- якісно новий товар допоможе виділитися з-поміж інших виробників;
- дрібні товаровиробники, дотримуючись інноваційної стратегії, зможуть ефективно протистояти великим корпораціям.

Особливостями інноваційного процесу в АПК є:

- вибір технологій виробництва залежить від природно-кліматичних умов;
- організаційна розірваність між дослідженнями та розробками новацій і безпосереднім виробництвом;
- розосередження сільськогосподарського виробництва на великій території;
- сезонність виробництва та тривалий виробничий цикл для деяких видів сільськогосподарської продукції.

Особливість інвестиційної діяльності сільського господарства України полягає в тому, що нею займаються сільськогосподарські підприємства, а господарства населення, частка яких у валовій продукції галузі у 2015 р. становила 44,9 %, практично не залучені до процесу капіталотворення [8].

Останніми роками зростає інвестиційна привабливість окремих регіонів України для іноземних інвесторів. По регіонах обсяги залучення іноземного капіталу були досить різними, так, у 2015 р. дві третини цих обсягів припадали на області: Київську – 4336,3 млн грн, Львівську – 188 млн грн та Івано-Франківську – 362 млн грн.

Відмінності в інвестиційній привабливості сільськогосподарського виробництва різних регіонів України зумовлені такими чинниками:

- відмінності в якості земельних ресурсів;
- різне забезпечення аграрних підприємств основними і оборотними засобами;
- прибутковість аграрного виробництва істотно вирізняється по регіонах.

Потенційні можливості підвищення інвестиційної привабливості сільськогосподарських підприємств у багатьох регіонах України використовують недостатньою мірою (рис. 1).

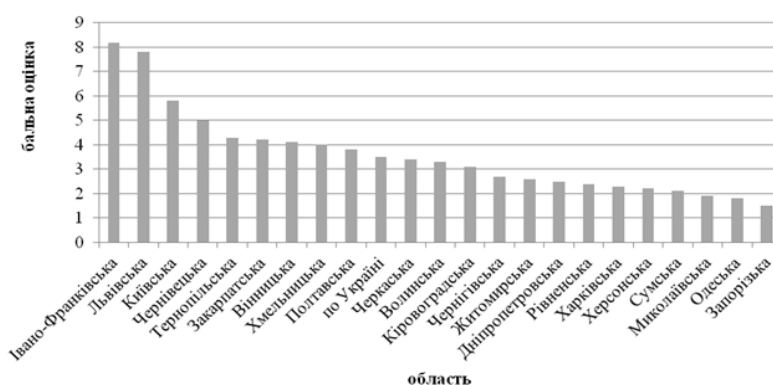

Рис. 1. Рейтинг регіонів України за рівнем інвестиційної привабливості сільського господарства за 2015 рік

Існує 4 групи підприємств за рівнем інноваційної активності (рис. 2):

- «активні інноватори» – аграрні підприємства, які займаються інноваційною діяльністю і в яких відбувається повний інноваційний процес від дослідження до впровадження;
- «пасивні інноватори» – аграрні підприємства, які займаються інноваційною діяльністю і в яких відбувається неповний інноваційний процес, тобто лише комерціалізація інновацій;
- «потенційні інноватори» – аграрні підприємства, які не займаються інноваційною діяльністю, але за наявності фінансових ресурсів готові до впровадження інновацій;
- «консерватори» – аграрні підприємства, які не займаються інноваційною діяльністю і навіть за наявності фінансових ресурсів не готові до впровадження інновацій.

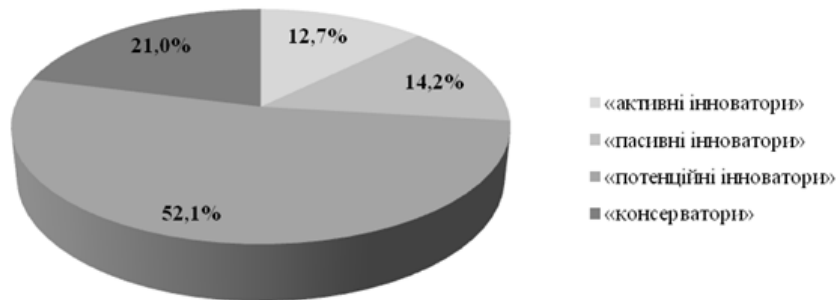

Рис. 2. Розподіл аграрних підприємств України за рівнем інноваційної активності

Можна виділити такі види інновацій в аграрному секторі (табл. 1).

Таблиця 1 – Класифікація інновацій в сільськогосподарських підприємствах

Види інновацій	Напрями, що формують інноваційний потенціал	Сутність інновацій
Наукові	дослідницькі, науково-технічні	довгострокова аналітика усіх процесів виробництва аграрної продукції, аналіз та рекомендації щодо вирішення питань
Організаційні	політичні механізми організаційно-управлінські, мотиваційні	нові методи й форми організації систем: кадрів, планування, постачання, збуту, нові організаційні структури; організаційні зміни на рівні держави, галузі, регіону, підприємства, відділу, працівника
Технічні	техніко-технологічні, матеріально-технічні	оновлення технологічних операцій обробітку ґрунту та сільськогосподарських культур; технології захисту рослин, боротьба із шкідниками, пліснявою, хворобами рослин; зберігання готової продукції, впровадження новацій у тваринництві, орієнтованих на безвідходне та енергозберігаюче виробництво
Юридичні	нормативно-правові	відповідна інноваційному розвитку нормативно-правова база
Економічні	Фінансові	облік та аудит інноваційної діяльності; урахування зміни цін на інноваційну продукцію
Продуктові	лабораторні, технології зберігання	підвищення споживчої цінності продуктів харчування та їх екологічність
Логістичні	транспортні	технології зберігання та доставки продукції
Маркетингові	інформаційні, психологічні	популяризація органічної продукції, провокування необхідної реакції на новий продукт чи послугу
Кадрові	організаційні стимулюючі	організація праці, розвиток окремо взятого працівника
Біологічні	генетичні, біохімічні	нові сорти й гібриди сільськогосподарських рослин; нові кроси птахів та довершені породи тварин; штами мікроорганізмів
Соціальні	інформаційні, культурні	поліпшення умов праці, якості життя, ідеологізації на селі та підвищення цікавості до життєвих процесів
Екологічні	енергозберігаючі, ресурсозберігаючі	захист природних ресурсів; підвищення вимог щодо засобів захисту рослин на рівні європейських стандартів якості

Ефективність інноваційного процесу визначається після впровадження інновації (рис. 3).

Особлива роль у посиленні інноваційної активності в аграрній сфері належить державі [9, с. 289]. До пріоритетних напрямів інноваційного розвитку у сфері сільськогосподарського виробництва можна віднести:

- формування наукоємного виробничого процесу;
- створення та дієвість інноваційної структури;
- технологічне та технічне оновлення галузі;
- впровадження високорентабельних інноваційно-інвестиційних проектів.

В Україні вже створено правове поле для здійснення інноваційної діяльності – Закони України «Про інноваційну діяльність», «Про інвестиційну діяльність», «Про наукову і науково-технічну експертизу» та інші акти.

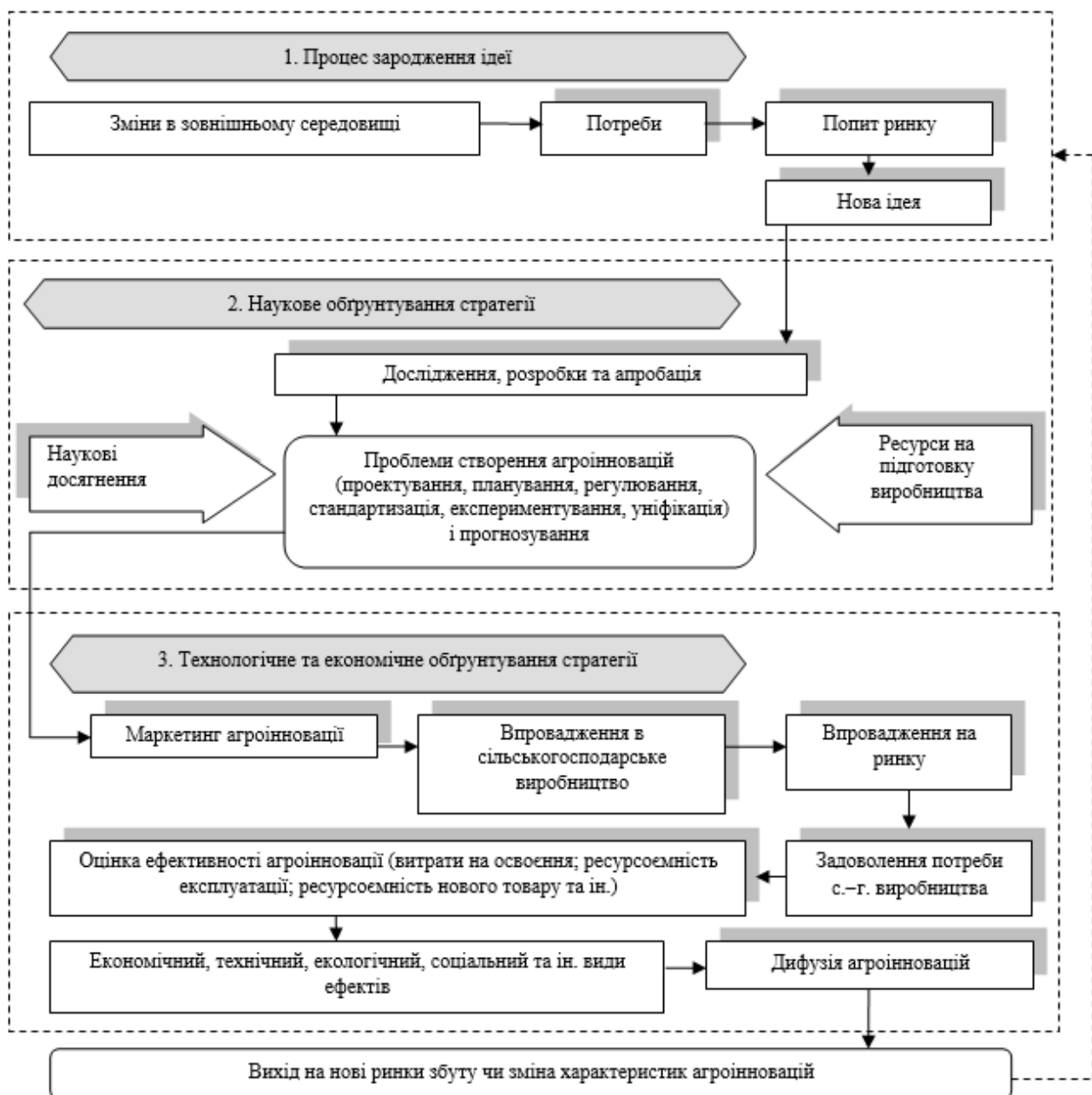

Рис. 3. Етапи інноваційного процесу

Виділяють регулятивний, економічний та організаційний механізми стимулювання інноваційного розвитку аграрного сектора (табл. 2).

Таблиця 2 – Механізми стимулювання інноваційного розвитку аграрного сектора

Механізм стимулювання інноваційного розвитку	Інструменти стимулювання інноваційного розвитку
Регулятивний:	1. Законодавчо-нормативне забезпечення: удосконалення нормативно-правової бази інноваційної діяльності в аграрному секторі економіки. 2. Програмний супровід: розробка та затвердження державних і регіональних програм інноваційного розвитку аграрного сектора економіки.
Економічний:	1. Субсидування: пряме фінансування у вигляді субсидій, дотацій. 2. Страхування. 3. Кредитування. 4. Податкове стимулювання: податкові пільги, надання інвестиційного податкового кредиту. 5. Венчурне фінансування: прямі й непрямі заходи стимулювання розвитку венчурних фондів.
Організаційний:	Формування інноваційної інфраструктури: сприяння розвитку сучасних організаційних форм (благодійні фонди, регіональні бізнес інкубатори, наукові парки, бізнес-центри, гарантійні фонди, венчурні фонди й ін.).

ВИСНОВКИ

Інноваційний тип розвитку дасть змогу поєднати ефективність інноваційної та господарської діяльності аграрних підприємств, а отже, слугуватиме в досягненні ними стратегічних цілей. Для фінансового забезпечення інноваційного розвитку аграрної сфери органам державної влади необхідно реалізувати ряд пріоритетних завдань:

- сформувати конкурентоспроможність вітчизняних сільськогосподарських підприємств на зовнішніх ринках за рахунок збільшення виробництва конкурентоспроможної та органічної продукції;
- впроваджувати інвестиційно-інноваційні проекти будівництва промислових об'єктів з виробництва біопалива за рахунок утилізації надлишків виробленої сільськогосподарської продукції та проміжної продукції;
- запровадити політику стимулювання маркетингової кооперації і політику державної підтримки експорту шляхом вдосконалення роботи зовнішньоекономічних структур, укладення довгострокових угод, проведення цільових досліджень;
- здійснювати кредитування аграрних підприємств за низькою кредитною ставкою та розширити систему лізингу сільськогосподарської техніки;
- скасувати ввізне мито на обладнання, що не має вітчизняних аналогів;
- розширювати можливості транспортної інфраструктури.

Здійснення інноваційної діяльності підприємствами АПК підвищить рівень їх конкурентоспроможності та ефективність господарської діяльності загалом. Це є особливо актуальним у зв'язку із загрозою світової продовольчої кризи, відсутністю можливості розширювати посівні площі та нарощувати продуктивність сільського господарства основними аграрними країнами.

ЛІТЕРАТУРА

1. Шумпетер Й. Теория экономического развития (Исследование предпринимательской прибыли, капитала и цикла конъюнктуры) / Й. Шумпетер; под ред. В. С. Автономова и др. пер. с нем. — М. : Прогресс, 1982. — 455 с.
2. Санто Б. Инновация как средство экономического развития / Б. Санто; пер. с венг. под общ. ред. Б. В. Сазонова — М. : Прогресс, 1990. — 295 с.

3. Дудар Т. Г. Інноваційний менеджмент : навч. посібник / Т. Г. Дудар, В. В. Мельниченко. — К. : Центр учбової літератури, 2009. — 256 с.
4. Удосконалення інноваційної діяльності в АПК – вимоги часу / П. А. Лайко, М. Ф. Бабієнко, П. М. Музика, Є. А. Бузовський та ін. // Економіка АПК. — 2007. — № 12. — С. 85—91.
5. Андрійчук В. Г. Капіталізація сільського господарства: стан та економічне регулювання розвитку : [монографія] / В. Г. Андрійчук. — Ніжин : ТОВ «Аспект – Поліграф», 2007. — 216 с.
6. Закон України «Про інноваційну діяльність» від 4 липня 2002 р. № 40—IV [Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. — Режим доступу : <http://www.zakon1.rada.gov.ua>.
7. Захарченко В. І. Інноваційний менеджмент : теорія і практика в умовах трансформації економіки : навч. посібник / В. І. Захарченко, Н. М. Корсікова, М. М. Меркулова. — К. : Центр учбової літератури, 2012. — 448 с.
8. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>.
9. Смолінський В. Б. Проблеми державного регулювання інноваційної діяльності в аграрній сфері економіки / В. Б. Смолінський // Науковий вісник НЛТУ України. — 2011. — № 21.2. — С. 286—290.

REFERENCES

1. Shumpeter, Y. (1982), *Teoriya ekonomicheskogo razvitiya (Issledovanie predprinimatelskoy pribyili, kapitala i tsikla konyunkturyi)* [Theory of Economic Development (study of business profits, capital and the state of the cycle)], Translated by Avtonomov, V.S., Progress, Moskow, Russia.
2. Santo, B. (1990), *Innovatsiya kak sredstvo ekonomicheskogo razvitiya* [Innovation as a tool for economic development], Translated by. Sazonov, B.V., Progress, Moskow, Russia.
3. Dudar, T.G. and Melnichenko, V.V.(2009), *Innovatsiyniy menedzhment* [Innovation management], Tsentr uchbovoyi literaturi, Kyiv, Ukraine.
4. Layko, P.A., BabIenko, M.F., Muzika, P.M. and Buzovskiy E.A. (2007), “Improving innovation in agriculture – time requirements”, *Ekonomika APK*, no 12, pp. 85-91.
5. Andriychuk, V.G. (2007), *KapItalIzatsIya sIlskogo gospodarstva: stan ta ekonomIchne reguluyuvannya rozvitku* [The capitalization of agriculture: status and economic regulation], TOV “Aspekt-Poligraf”, Nizhin, Ukraine.
6. Verhovna Rada of Ukraine official web portal, *Zakon Ukrayini “On innovation activity”* vid 04.07.2002., no 40-IV: <http://www.zakon1.rada.gov.ua> (access December 11, 2016).
7. Zaharchenko, V.I., KorsIkova, N.M. and Merkulova, M.M. (2012), *Innovatsiyniy menedzhment: teoriya i praktika v umovah transformatsiyi ekonomiki* [Innovation management: theory and practice in the economic transformation], Tsentr uchbovoyi literaturi, Kyiv, Ukraine.
8. State statistics service of Ukraine available at: <http://www.ukrstat.gov.ua> (access December 15, 2016).
9. Smolinskiy, V.B. (2011), “Problems of state regulation of innovation in the agricultural sector of the economy, *Naukoviy visnik NLTU Ukrayini*, no 21.2, pp. 286-290.